

University of Tehran Press

Transmission of Covid-19 as an Assault against the Person in Iranian, English and Welsh Criminal law

Amir E'temadi¹ | Mehran Zalipour Modab²

1. Corresponding Author; Department of Criminal Law and Criminology, Farabi College, University of Tehran, Qom, Iran. Email: Am.etemadi@gmail.com
2. Department of Criminal Law and Criminology, Mazandaran University, Mazandaran, Mazandaran, Iran. Email: M.zalipour@alumni.ut.ac.ir

Article Info	Abstract
<p>Article Type: Research Article</p> <p>Received: 2022/03/31</p> <p>Received in revised form: 2022/11/12</p> <p>Accepted: 2022/11/16</p> <p>Published online: 2023/06/22</p> <p>Keywords: <i>Covid-19, Intentional or reckless transmission, Assault against the person, Aggravating factors.</i></p>	<p>The sudden emergence of Covid-19 in the world has caused great concern in human life, so that the high rate of coronavirus transmission has endangered the health of members of society and provided the ground for an offense against the person in a different way. In English and Welsh law, where a person intentionally or recklessly transmits Covid-19 to another, without causing death, or causes a fear of transmitting the coronavirus, a form of assault is committed, and also an aggravated punishment followed in the circumstances such as committing an assault against one of the emergency workers, or with racial or religious motives. But in Iranian law, despite the fact that the crime against the limbs involves various injuries, the specific criminal title of the aforementioned behaviors, especially where they have been committed recklessly, is ambiguous; At the same time, the possibility of increasing punishment due to the aforementioned factors is unknown. Therefore, in the present paper, with a comparative method, the transmission of Covid-19 to another in the light of criminal laws of the mentioned countries has considered and solutions such as providing a specific criminal title for the transmission of dangerous diseases as well as aggravating factors are proposed.</p>
<p>How To Cite</p>	<p>E'temadi, Amir & Zalipour Modab, Mehran (2023). Transmission of Covid-19 as an Assault against the Person in Iranian, English and Welsh Criminal law. <i>Comparative Law Review</i>, 14 (1), 121-145. DOI: https://doi.com/10.22059/jcl.2022.340998.634336</p>
<p>DOI</p>	<p>10.22059/jcl.2022.340998.634336</p>
<p>Publisher</p>	<p>University of Tehran Press. </p>

University of Tehran Press

مطالعات حقوق تطبیقی

شاپا الکترونیکی: ۲۴۲۳-۳۴۰۴

دوره: ۱۴، شماره: ۱

بهار و تابستان ۱۴۰۲

Homepage: <https://jcl.ut.ac.ir>

انتقال کووید-۱۹ به مثابه تهاجمی علیه اشخاص در حقوق کیفری ایران، انگلستان و ویلز

امیر اعتمادی^۱ | مهران زالی پور مداب^۲^۱ نویسنده مسئول؛ گروه حقوق جزایی و جرم‌شناسی دانشگاه تهران، دانشکده‌گان فارابی، قم، ایران. رایانامه: Am.emetadi@gmail.com^۲ گروه حقوق جزایی و جرم‌شناسی دانشگاه مازندران، مازندران، ایران. رایانامه: M.zalipour@alumni.ut.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۱۱</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۸/۲۱</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۲۵</p> <p>تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۲/۰۴/۰۱</p> <p>کلیدواژه‌ها: کووید-۱۹، انتقال عمدی یا بی‌پروایانه، تهاجم علیه اشخاص، عوامل مشدده.</p>	<p>ظهور یکباره کووید-۱۹ در جهان حیات بشری را با نگرانی‌های زیادی مواجه ساخته، به‌طوری که سرعت بالای انتقال ویروس کرونا موجب به‌خطر افتادن سلامت اعضای جامعه شده و زمینه جنایت علیه اشخاص را هم به نحو متفاوتی فراهم ساخته است. در حقوق انگلستان و ویلز، در مواردی که شخصی از روی عمد یا بی‌پروایی سبب انتقال کووید-۱۹ به دیگری شود بدون اینکه سبب مرگ او گردد، یا ترس از انتقال کرونا را در او ایجاد کند، گونه‌ای از تهاجم علیه اشخاص ارتکاب می‌یابد و در شرایطی نظیر ارتکاب تهاجم علیه یکی از کارکنان اورژانس، یا با انگیزه‌های نژادی یا مذهبی، تشدید مجازات را نیز در پی دارد. اما در حقوق ایران با اینکه جنایت بر عضو شامل آسیب‌های مختلفی می‌شود، عنوان مجرمانه خاص رفتارهای یادشده، به‌ویژه درجایی که با بی‌پروایی ارتکاب یافته باشد، با ابراهام‌هایی مواجه است؛ ضمن اینکه امکان تشدید مجازات بنا بر عوامل پیش‌گفته نامعلوم است. از این رو، در نوشتار حاضر، با روشی تطبیقی-مقایسه‌ای، انتقال عمدی یا بی‌پروایانه کووید-۱۹ به دیگری در پرتو قوانین کیفری کشورهای پیش‌گفته بررسی شده و راهکارهایی همچون در نظر گرفتن عنوان مجرمانه مشخص برای انتقال بیماری‌های خطرآفرین و نیز جهات تشدید مجازات پیشنهاد گردیده است.</p>
استناد	اعتمادی، امیر و زالی پور مداب، مهران (۱۴۰۲). انتقال کووید-۱۹ به مثابه تهاجمی علیه اشخاص در حقوق کیفری ایران، انگلستان و ویلز. <i>مطالعات حقوق تطبیقی</i> ، ۱۴ (۱)، ۱۲۱-۱۴۵.
DOI	DOI: https://doi.com/10.22059/jcl.2022.340998.634336 10.22059/jcl.2022.340998.634336
ناشر	مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

در اوایل ژانویه ۲۰۲۰، دانشمندان چینی ویروسی را که باعث کووید-۱۹ می‌شود، جداسازی کردند. از آنجا که این ویروس دارای تاج مشخصی از پروتئین‌ها، سنبله‌ها است، متعلق به خانواده ویروس کرونا شناسایی شد. توالی‌یابی ژن نشان داد که این ویروس از نظر ژنتیکی مشابه ویروسی است که در سال ۲۰۲۰ باعث سارس شد، به طوری که این دو ویروس متعلق به یک گونه هستند. در مارس ۲۰۲۰ ویروس شناسان عنوان SARS-CoV-2 را برای این ویروس برگزیدند و در ژانویه همان سال پزشکان چینی از ویژگی‌های بالینی ۴۱ بیمار بستری شده در بیمارستانی در ووهان^۱ خبر دادند. از این بیماران، ۶۶ درصد در معرض بازار غذاهای دریایی هوانان^۲ قرار گرفته بودند (Have, 2022: 39).

از چشم‌انداز علوم پزشکی، ویروس کرونا حاوی یک ژنوم RNA تک‌رشته‌ای است که با یک غشای پروتئینی و میخ‌های پروتئینی S روی سطح آن پوشیده شده است. پروتئین سطح S نقش کلیدی در چرخه حیات ویروسی و پاسخ دفاعی میزبان دارد. گلیکوپروتئین این اسپایک‌های پروتئینی راه منحصربه‌فردی برای اتصال به پروتئین غشای سلولی، آنزیم مبدل آنژیوتانسین ۲ (ACE2)، روی سطح سلول‌های میزبان دارد. گیرنده میزبان ACE2 برای ورود SARS-CoV-2 به سلول میزبان نیاز دارد (Kriz, 2020: 14). افزون بر این، بیماری ممکن است در چهار وضعیت متصور باشد که عبارت‌اند از: اسپریدیک^۳ (بروز نامنظم بیماری)؛ اندمیک^۴ (زمانی که وجود بیماری ثابت و افزایشی است)؛ اپیدمیک^۵ (بیماری که منطقه خاصی را دربر می‌گیرد)؛ و پاندمیک^۶ (بیماری که شامل منطقه جغرافیایی وسیع‌تری شود) (Shinde et al., 2021: 3 & 4). در حال حاضر، با وجود یافت شدن برخی داروها و واکسن‌ها برای بیماری کووید-۱۹، مؤثر نبودن قطعی آن‌ها در درمان و یا جلوگیری از بیماری پیش‌گفته باعث شده است که جوامع بشری هم‌چنان در وضعیت اخیر باشند.

بر این اساس، ارتباط تنگاتنگ کووید-۱۹ با سلامت جسمانی و روانی افراد و معضل‌های ایجادشده به‌وسیله انتقال ویروس کرونا روشن است، و در نتیجه، پاسخ کیفی درخور برای انتقال عمده یا بی‌پروایانه آن لازم است محل تأمل قرار گیرد. در این خصوص، باید یادآور شد که درصدی از انتقال این ویروس از طریق فردبه‌فرد است، ولی با توجه به ماندگاری ویروس روی اشیای مختلف، از قبیل عابربانک‌ها و میله‌های فلزی وسایل نقلیه عمومی، ممکن است این ویروس به دلیل رعایت نشدن

-
1. Wuhan
 2. Huanan
 3. Sporadic
 4. Endemic
 5. Epidemic
 6. Pandemic

پروتکل‌های بهداشتی نیز منتقل شود. در ادبیات اصولی، هر رفتاری که احتمال مفسده و ضرر از آن برخیزد، عقل به جهت دفع ضرر محتمل حکم به وجوب ترک رفتار می‌دهد (تنکابنی، ۱۳۸۵: ۹۴).

با توجه به مطالب بالا، پرسش‌های نوشتار حاضر عبارت‌اند از: انتقال عمدی یا بی‌پروایانه کووید-۱۹ که به مرگ بزه‌دیده منتهی نشود، در نظام‌های کیفری ایران، انگلستان و ویلز زیر چه عنوان مجرمانه‌ای تعقیب‌شدنی است؟ در این نظام‌های کیفری، انتقال ویروس یادشده در چه شرایطی ممکن است نوعی تشدید مجازات را به همراه داشته باشد؟ در راستای پاسخ به پرسش‌های یادشده، نخست تعامل بیماری کووید-۱۹ با قوانین کیفری مربوط، و سپس، عنوان مجرمانه انتقال عمدی یا بی‌پروایانه ویروس کرونا و نیز تأثیر برخی عوامل مشدده در مجازات چنین عملی مورد کنکاش قرار می‌گیرد.

۲. تبیین مفهوم بیماری کووید-۱۹ و تعامل آن با قوانین کیفری

کووید-۱۹ نوعی بیماری است که در دسامبر ۲۰۱۹ در ووهان چین پدیدار شد و به سرعت در کل جهان شیوع یافت. نحوه انتقال این بیماری ابتدا از حیوان به انسان، و سپس گسترش سریع آن از انسان به انسان بوده است. راه اصلی انتقال کووید-۱۹ از طریق سرفه و عطسه شخص آلوده، دست دادن و تماس نزدیک با آن فرد است. ویروس کرونا با علائمی مانند آبریزش بینی، گرفتگی بینی و سرفه شروع می‌شود، اما پس از چند روز با علائم شدید مثل گلودرد، سردرد، تب، درد عضلانی، علائم گوارشی و اسهال، تنگی نفس، افزایش تعداد نفس در دقیقه، و درنهایت، ذات‌الریه شدید بروز می‌کند (اشرفی، ۱۳۹۸: ۶۴ و ۶۵). در حقوق انگلستان و ویلز، به موجب ماده (۱) قانون کرونا ویروس ۲۰۲۰، «کرونا ویروس»^۳ به معنای سندرم به شدت حاد تنفسی ویروس کرونا^۴ و «بیماری کرونا ویروس»^۵ همان کووید-۱۹ (عنوان رسمی این بیماری که ممکن است بر اثر ویروس کرونا ایجاد شود)^۶ دانسته شده است. اما در حقوق ایران، اداره حقوقی قوه قضاییه در خصوص بیماری کووید-۱۹ چنین اظهار نظر کرده است: «... مستفاد از مواد ۲۹۰، ۲۹۱ و ۴۹۳ ق.م.ا. مصوب ۱۳۹۲ هر کسی عالماً و عامداً دیگری را به بیماری خطرناک از جمله کرونا (کووید-۱۹) مبتلا کند، این جنایت عمدی است و حسب نتیجه ممکن است محکوم به قصاص (در صورت مرگ طرف به این علت) یا دیه یا ارش شود ... و چنانچه عمدی در کار نباشد، حسب مورد ممکن است جنایت شبه عمد باشد که دیه یا ارش آن بر عهده فاعل است ... در

1. Deliberate or reckless transmission of Covid-19

2. Coronavirus Act 2020

3. "Coronavirus"

4. Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 (SARS-CoV-2)

5. "Coronavirus disease"

6. COVID-19 (the official designation of the disease which can be caused by coronavirus)

صورت علم مرتکب (انتقال دهنده ویروس) به وجود بیماری‌های زمینه‌ای در دیگری که زمینه‌ی فوت بر اثر ویروس کرونا را تشدید می‌کند، اقدامات مرتکب با تشخیص قاضی رسیدگی‌کننده می‌تواند مصداق بند (پ) ماده ۲۹۰ قانون پیش‌گفته باشد. ...» (نظریه مشورتی شماره ۷/۹۹/۸۸۵ مورخ ۷/۱۵/۱۳۹۹).

این درحالی است که درصد نسبتاً پائینی از افراد مبتلا به ویروس کرونا فوت شده‌اند و تأکید این دیدگاه بر وصف عمدی یا غیرعمدی جنایت ارتكابی و ضمانت اجرای آن به‌درستی مشخص نکرده است که هرگاه انتقال کووید-۱۹ منجر به مرگ بزه‌دیده نشود، ولی مدت زمان درخور توجهی با آن درگیر باشد، عنوان مجرمانه عمل ارتكابی از میان مصادیق خاص جنایت‌های مادون نفس چیست؟

در نظام کیفری انگلستان و ویلز، به‌رغم اینکه جرم کیفری جدیدی در خصوص انتقال واقعی ویروس کووید-۱۹ پیش‌بینی نشده، ولی تعقیب کیفری اشخاصی که با هدایت آب دهان یا سرفه‌های خود به‌طرف مأموران پلیس، سلامتی آن‌ها را به‌خطر انداخته‌اند، مشاهده شده است. تعقیب کیفری صورت‌گرفته به‌موجب قانون تهاجم‌ها به کارکنان اورژانس (جرایم) ۲۰۱۸ بوده است. شایان ذکر است که مطابق ماده ۳(۱) قانون اخیر، «مستخدم اورژانس»^۳ شامل افرادی از قبیل پلیس^۴، مأمور سازمان ملی جرم^۵، مأمور زندان^۶ و کسانی می‌شود که خدمات بهداشتی ملی^۷ را ارائه می‌دهند. افزون بر این، طبق ماده ۱ قانون یادشده، جرایم تهاجم ساده^۸ و ایراد ضرب در شرایطی که علیه مستخدم اورژانس در حین انجام وظایف ارتكاب یابد، مشمول این قانون است. بنابراین، چنین اقدام‌های عمدی یا بی‌پروایانه‌ای ممکن است نوعی تهاجم علیه اشخاص^۹، یا به تعبیر دیگر تهاجم‌های ناممهلک علیه اشخاص^{۱۰} (Cross, 2010: 98) محسوب شود.

از این گذشته، ویروس کرونا با توجه به شیوع گسترده در جهان مصداق قوه قهریه دانسته شده است (مهرا، ۱۳۹۹: ۱۴۴؛ جوهری محمدی، ۱۴۰۰: ۱۵۹). با این حال، برخلاف حوادثی نظیر سیل و زلزله که به‌طور معمول در کشورهای مختلف دنیا از جمله ایران رخ می‌دهد و در مقررات کیفری به‌عنوان «عوامل قهری» معرفی شده است (برای نمونه، در مواد ۵۰۰، ۵۰۲، ۵۰۵، ۵۱۴ و ۵۳۰ از قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲)، بروز و شیوع بیماری کووید-۱۹ هیچ‌گونه سابقه‌ای در حیات بشر نداشته است. در این راستا،

1. Actual transmission of the Covid-19 virus
2. Assaults on Emergency Workers (Offences) Act 2018
3. Emergency worker
4. Constable
5. National Crime Agency officer
6. Prison officer
7. NHS health services
8. Common assault
9. Assault against the Person
10. Non-fatal Assaults against the Person

بیماری ایدز که قدرت همه‌گیری ندارد تا به‌عنوان حادثه قهری تلقی شود، یا بیماری وبا که اولین بار در سال ۱۳۵۲ به دلیل کمبود امکانات بهداشتی و آلودگی آب‌های آشامیدنی در سراسر ایران شایع شد، ولی هم‌اکنون قابلیت همه‌گیری ندارد، از خصیصه‌ای برخوردار نبود که قانون‌گذار ایرانی با تأثیرپذیری از آن بیماری واگیردار را به‌منزله عامل قهری در نظر بگیرد. به همین سبب، بیماری‌های واگیردار در برخی مواد قانونی، از جمله ماده ۱۷۸ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، زیر عنوان «حوادث مهم» ذکر شده‌اند.

در هر حال، لازم است عوامل قهری، ارادی و اتفاقی در تحمیل مسئولیت کیفری به سبب انتقال کووید-۱۹ در نظر گرفته شود. بر این اساس، به‌موجب مواد ۵۰۰ و ۵۳۷ از قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، هرگاه انتقال ویروس کرونا به‌طور قهری باشد و مستند به رفتار کسی نباشد، بلکه با عمد یا تقصیر خود شخص مرتبط باشد، ضامن منتفی است؛ مانند اینکه فردی به علت رعایت نکردن پروتکل‌های بهداشتی در وسایل نقلیه عمومی و ازدیاد جمعیت به ویروس کرونا مبتلا شود. البته، ممکن است عامل انسانی با دخالت در رویداد دیگری مبادرت به انتقال این ویروس نماید. برای مثال، شخصی با آلوده کردن غذاهای نذری به ویروس کرونا و پخش گسترده آن بین مردم، شمار زیادی از افراد را به بیماری کووید-۱۹ دچار کند. در چنین مواردی، تحقق جنایت عمدی یا غیرعمدی امکان‌پذیر است.

اما عوامل اتفاقی ناظر بر مواردی است که کسی تمامی پروتکل‌های بهداشتی را رعایت می‌کند، ولی ویروس کرونا به‌طور اتفاقی به او منتقل می‌شود. یک نمونه، وضعیت بعضی از کارکنان بیمارستان‌ها است که به‌رغم رعایت توصیه‌های بهداشتی به‌منظور پیشگیری از ویروس کرونا، مبتلا می‌شوند. در این صورت، با توجه به رویکرد قانون‌گذار در فرض بروز اتفاقی صدمه و خسارت، طبق ماده ۵۲۱ قانون اخیر، کسی ضامن نخواهد بود، به‌ویژه ماده ۴۹۲ همان قانون بر لزوم استناد نتیجه به رفتار مرتکب تأکید دارد.

۳. رویکرد قوانین کیفری به انتقال بیماری واگیردار

در حقوق ایران، در قوانین کیفری لازم‌الاجرای کنونی، ماده ۲۲ قانون طرز جلوگیری از بیماری‌های آمیزشی و واگیردار ۱۳۲۰ (اصلاحی ۱۳۹۹) مقرر داشته است:

«اشخاصی که مانع اجرای مقررات بهداشتی می‌شوند یا در اثر غفلت باعث انتشار یکی از بیماری‌های واگیر می‌شوند، به هشت روز تا دو ماه حبس تأدیبی و ۱/۰۰۰/۰۰۰ تا ۱۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال^۱ و یا به یکی از این دو کیفر محکوم می‌شوند».

۱. ر.ک. تصویب‌نامه شماره ۱۵۳۹۷۳/ت/۵۷۷۵۲ هیئت وزیران در خصوص تعدیل میزان مبالغ مجازات نقدی جرایم و تخلفات مندرج در قوانین و مقررات مختلف مورخ ۱۳۹۹/۱۲/۲۵، پیوست (۱) - جدول مجازات‌های نقدی مربوط به جرایم، ردیف ۵۷

به‌رغم اینکه قانون یادشده عمدتاً ناظر بر انتشار بیماری از راه آمیزش جنسی است، به موضوع «انتشار یکی از بیماری‌های واگیردار» هم پرداخته است. البته، قید «انتشار» در این ماده حاکی از این است که تحقق جرم مستلزم آن است که بیماری به‌صورت عمده به دیگران سرایت کند و انتقال بیماری به یک فرد کافی نیست. افزون بر این، آنچه جرم‌انگاری شده، صرف انتشار یکی از بیماری‌های واگیردار با ضمانت اجرای خفیف است، بدون اینکه به پیامدهای انتشار آن همچون تحقق نوعی صدمه اشاره شده باشد. بنابراین، مقررۀ یادشده از اثر بازدارندگی لازم برای مقابله کیفی با انتشاردهندگان و ویروس کووید-۱۹ برخوردار نیست.

در حقوق انگلستان و ویلز، ارتکاب عملی که موجب صدمۀ جسمانی خفیف یا شدید و یا ایراد جرح به دیگری شود، بر طبق مواد ۱۸، ۲۰ و ۴۷ از قانون جرایم علیه اشخاص ۱۸۶۱^۱ حسب مورد زیر عنوان تهاجم منجر به صدمۀ جسمانی خفیف^۲، ایراد جراحی^۳ یا صدمۀ جسمانی شدید^۴ جرم‌انگاری شده است. قانون اخیر هرچند به‌موجب برخی قوانین بعدی، از جمله قانون بازنگری قوانین موضوعه ۱۸۹۲^۵ و قانون حقوق جزایی ۱۹۶۷^۶، دستخوش اصلاحاتی عمدتاً مرتبط با مجازات مقرر شده، همچنان لازم‌الاجرا است. با وجود این، در مقرره‌های پیش گفته از وارد آوردن هرگونه صدمه یا جراحی به دیگری با هر وسیله‌ای مانند سلاح یاد شده و سخنی از انتقال بیماری واگیردار، اعم از مُهلک یا نامُهلک به‌میان نیامده است.

در کامن‌لا، در پروندۀ کلرنس (۱۸۸۹)^۷، مشتکی عنه که چارلز جیمز کلرنس^۸ نام داشت، به خاطر ایراد غیرقانونی صدمۀ جسمانی شدید^۹ به زوجه‌اش، سلینا کلرنس^{۱۰}، و ایجاد صدمۀ جسمانی خفیف^{۱۱} به‌موجب مواد ۲۰ و ۴۷ از قانون جرایم علیه اشخاص ۱۸۶۱، متهم و در مرحلۀ نخستین محکوم شد. وی با زوجۀ خود رابطه جنسی برقرار نموده و آگاهانه به او بیماری سوزاک^{۱۲} منتقل کرده بود، درحالی‌که زوجه‌اش از ابتلای او به این بیماری اطلاع نداشت. در رسیدگی به این پرونده مقرر شد که نزدیکی جنسی با رضایت بوده، و در نتیجه، رفتار ارتكابی طبق ماده ۴۷ قانون پیش گفته «تهاجم» تلقی نمی‌شده است. در این زمینه، تمامی قضات توافق داشتند که حمله و ارتباط فوری بین اقدام خشونت‌آمیز متهم^{۱۳} و آغاز

1. Offences against the Person Act 1861
2. Assault occasioning actual bodily harm
3. Wounding
4. Grievous bodily harm
5. Statute Law Revision Act 1892
6. Criminal Law Act 1967
7. *Clarence* (1889) 22 QB 23
8. Charles James Clarence
9. Unlawfully inflicting grievous bodily harm
10. Selina Clarence
11. Occasioning actual bodily harm
12. Gonorrhoea
13. Violent action of the defendant

پیامدهای موردنظر لازم بوده است. از آنجاکه زوجه به آمیزش جنسی رضایت داده بود، هیچ «اقدام خشونت‌آمیزی» که منجر به ابتلای او به سوزاک شده باشد، وجود نداشت. از این رو، ماده ۲۰ قانون بالا نمی‌توانست اعمال شود. همچنین، قاضی استیون^۱ اظهار داشت که متهم نمی‌توانست «به‌طور غیرقانونی»^۲ آن‌چنان که به‌موجب ماده ۲۰ قانون موردبحث توصیف می‌شود، عمل کرده باشد، زیرا با تفسیری تحت‌اللفظی از معنای «غیرقانونی»، وی حق قانونی برای برقراری رابطه جنسی با زوجه‌اش را داشته است. بر این اساس، تجدیدنظرخواهی او وارد دانسته شد و محکومیتش نقض گردید.

بعدها در پرونده دیکا (۲۰۰۴)^۳ پذیرفته شد که انتقال ویروس ایدز^۴ یا بیماری مقاربتی جدی^۵ ممکن است منجر به محکومیت به دلیل ایراد آسیب جسمانی شدید گردد. در این پرونده، متهم با وجود اینکه آگاه بود که مبتلا به ویروس ایدز است، با دو زن رابطه جنسی حفاظت‌نشده برقرار کرد و ویروس ایدز را به آنها منتقل نمود. وی به‌موجب ماده ۲۰ قانون جرایم علیه اشخاص ۱۸۶۱، تحت تعقیب قرار گرفت. محکومیت اولیه او به ایراد صدمه جسمانی شدید در تجدیدنظرخواهی نقض شد، بر این مبنا که اگر متهم بزه‌دیدگان را از خطر مبتلا شدن به این ویروس مطلع کرده، و با این حال، آن‌ها موافقت کرده بودند که با او رابطه جنسی برقرار کنند، وی مرتکب جرمی نشده است. با این همه، دادگاه تجدیدنظر پذیرفت که شخص ممکن است طبق ماده ۲۰ قانون یادشده به علت ایراد صدمه جسمانی شدید از طریق انتقال ویروس ایدز مقصر شناخته شود (See also, Ashworth, 2006: 309).

باید اضافه کرد که دو عنوان مجرمانه در این زمینه وجود دارد: انتقال بی‌پروایانه^۶ (طبق ماده ۲۰ قانون جرایم علیه اشخاص ۱۸۶۱) و انتقال عمدی^۷ (به‌موجب ماده ۱۸ همان قانون). در مورد انتقال ویروس ایدز از روی بی‌پروایی، مرتکب باید آگاه باشد که مبتلا به ایدز است؛ درک کند که چگونه ویروس ایدز منتقل می‌شود؛ با فردی رابطه جنسی برقرار کند که نمی‌داند وی مبتلا به ایدز است؛ رابطه جنسی بدون استفاده از کاندوم باشد؛ و ویروس ایدز به دیگری منتقل شده باشد. اما در خصوص انتقال ویروس ایدز به‌طور عمدی باید ثابت شود که متهم واقعاً و با سوءنیت^۸ خواستار انتقال ایدز به دیگری بوده است. اتهام شروع به انتقال عمدی^۹ نیز وجود دارد که حتی در صورت مبتلا نشدن شخص موردنظر، مرتکب ممکن است به سبب تلاش برای مبتلا کردن دیگری محکوم شود (National AIDS Trust, 2010: 3 & 7).

1. Lord Stephen J
2. "Unlawfully"
3. *Dica* [2004] 3 All ER 593
4. HIV virus
5. Serious sexually transmitted disease
6. Reckless transmission
7. Intentional transmission
8. Maliciously
9. Attempted intentional transmission

پس از شیوع ویروس کووید-۱۹ قوانینی به‌طور خاص دربارهٔ مدیریت و مقابله با آن تصویب شد که از جملهٔ آنها می‌توان به قانون ویروس کرونا ۲۰۲۰ اشاره کرد که مقرراتی در مورد ثبت اشخاص فوت‌شده، تأمین غذا، تعطیلی موقت مؤسسه‌های آموزشی و مراکز نگهداری از کودکان، حفاظت از سلامتی عمومی، استفاده از فناوری‌های صوتی و تصویری در دادگاه‌ها و محکمه‌ها و غیره پیش‌بینی کرده است (See Fortson QC, 2021: 117). در این میان، جرم کیفری اصلی به‌موجب قانون یادشده مربوط به افراد به‌طور بالقوه مبتلا است که در زمانی که لازم است غربالگری شوند، از همکاری با پلیس یا مأموران بهداشت عمومی امتناع می‌کنند. با وجود این، بنابر اعلام واحد تعقیب جنایی^۲، هیچ موردی در خصوص فرد بالقوه مبتلا که از دستورالعمل قانونی مربوط تبعیت نکرده، گزارش نشده است که تاکنون تحت پیگرد قانونی قرار نگرفته باشد^۳.

اما مقررات حفاظت از سلامت (کرونا ویروس) ۲۰۲۰^۴ نیز به ایجاد برخی عناوین مجرمانه پرداخته است. طبق مادهٔ ۱۵ مقررات یادشده، کسی که بدون داشتن عذر معقول^۵ در تبعیت از محدودیت یا الزام تحمیل‌شده به‌موجب مقررات، کوتاهی کند (قسمت الف بند ۱)؛ از بازداشت یا جداسازی^۶ طبق مقررات بگریزد یا سعی در انجام آن کند (قسمت ب بند ۱)؛ اطلاعات کذب یا گمراه‌کننده‌ای^۷ را از روی عمد یا بی‌پروایی به هر شخصی که مطابق با این مقررات وظیفه‌ای را انجام می‌دهد، ارائه دهد (بند ۲)؛ بدون عذر موجه مانع از انجام وظیفهٔ هر فردی به‌موجب این مقررات شود (بند ۳)؛ یا بزرگسال مسئولی^۸ بدون عذر موجه در تبعیت از ضوابط مقرر (از قبیل حصول اطمینان از اینکه کودک تحت محدودیت یا الزامش، از محدودیت یا الزام موردنظر پیروی می‌کند) قصور ورزد (بند ۴)؛ مرتکب جرمی شود که در محکومیت اختصاری^۹ مستوجب جزای نقدی است که از سطح ۳ درجه‌بندی پذیرفته‌شده (حداکثر ۱۰۰۰ پوند)^{۱۰} تجاوز نکند (See also House of Commons, 2021: P. 7).

شایان ذکر است که ازجمله محدودیت‌ها یا الزام‌های یادشده، تحمیل بازداشت از سوی مشاور

1. Coronavirus Act 2020

2. Crown Prosecution Service (CPS)

3. See <https://www.cps.gov.uk/cps/news/cps-announces-review-findings-first-200-cases-under-coronavirus-laws>

4. The Health Protection (Coronavirus) Regulations 2020

5. Reasonable excuse

6. Detention or isolation

7. False or misleading information

8. A responsible adult

9. Summary conviction

10. Maximum fines are available at:

<https://www.sentencingcouncil.org.uk/explanatory-material/magistrates-court/item/fines-and-financial-orders/approach-to-the-assessment-of-fines-2/9-maximum-fines/>

ثبت شده بهداشت عمومی^۱ در چارچوب ماده ۴ مقررات پیش گفته است. با این توضیح که در برخی شرایط که مقررات مورد بحث وضعیت «الف» یا «ب»^۲ نامیده شده است، مانند اینکه مقام یاد شده دلایل معقولی داشته باشد که شخصی مبتلا به ویروس کرونا است و احتمال دارد دیگران را به این ویروس آلوده کند. وی مجاز است که لزوم بازداشت را تا پایان دوره زمانی ۴۸ ساعته بر شخص مورد نظر تحمیل کند، و در طول این زمان، همه الزامهای تحمیل شده غربالگری باید رعایت شده باشد.

۴. انتقال کووید-۱۹ به مثابه تهاجم علیه تمامیت جسمانی اشخاص

در حقوق کیفری ایران، بررسی کتاب‌های قصاص و دیات از قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ روشن می‌سازد که ارتکاب جنایت مادون نفس عمدتاً از طریق ایراد ضرب و یا جرح پذیرفته شده است. بر این اساس، لازم است عنصر مادی و عنصر روانی انتقال کووید-۱۹ به منزله تهاجمی علیه دیگری و نیز شروع به چنین تهاجمی در پرتو مقررات کیفری جداگانه بررسی شود.

۵. عنصر مادی تهاجم با انتقال کووید-۱۹

در نظام کیفری ایران، در انتقال ویروس کرونا، رفتار مجرمانه شامل هر عمل مجرمانه‌ای می‌شود که سبب انتقال این ویروس به دیگری شود؛ دست دادن، عطسه یا سرفه کردن در مقابل دیگری، مصاحبت طولانی، برقراری رابطه جنسی، اهدای خون از سوی فرد مبتلا از جمله این رفتارها به شمار می‌آید. بعضی از رفتارهای مورد نظر ممکن است ایجابی باشند و یا سلبی. برای نمونه، دست دادن با دیگری می‌تواند این ویروس را منتقل کند (فعل)، ولی ابتلا به کرونا و رعایت نکردن پروتکل‌های بهداشتی نیز ممکن است باعث انتقال این ویروس به دیگران شود (ترک فعل). بر این اساس، از یک طرف، با توجه به امکان ارتکاب جنایت به واسطه ترک فعل در چارچوب ماده ۲۹۵ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، و از طرف دیگر، با لحاظ ملزم بودن مسافران وسایل نقلیه عمومی به استفاده از ماسک (بنابر مصوبه جلسه هفدهم ستاد ملی مقابله با بیماری کرونا مورخ ۷ اردیبهشت ۱۳۹۹)، باید گفت که مسئولیت کیفری انتقال دهندگان ویروس کرونا می‌تواند بر مبنای ترک یک وظیفه قانونی استوار شود.

افزون بر این، امکان جنایت‌های مورد بحث با رفتار مستقیم (با مباشرت) یا نامستقیم (به تسبیب) وجود دارد. با توجه به ماده ۴۶۴ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، انتقال ویروس کرونا با اعمالی چون تزریق داروی آلوده به این ویروس به دیگری در زمره رفتارهای مستقیم قرار می‌گیرد. در مقابل، ماده ۵۰۶ قانون یاد شده

1. Registered public health consultant

2. Condition A or B

در تبیین مفهوم تسبیب در جنایت بر «سبب تلف شدن» و «مرتکب نشدن جنایت به طور مستقیم» تأکید دارد. حقوق دانان نیز جنایت بالتسبیب را همان جنایت نامستقیم و یا مع‌الواسطه تعریف کرده‌اند (میرمحمدصادقی، ۱۳۹۳: ۴۷؛ مرادی، ۱۳۹۶: ۸۹). از این رو، شخص می‌تواند به‌واسطه بعضی از وسایل و اشیای در دسترس مبادرت به انتقال ویروس کرونا کند. برای مثال، فردی ممکن است تلفن همراه دیگری را به بهانه برقراری تماس تلفنی برای مدت کوتاهی عاریه بگیرد و به‌طور عمدی گوشی تلفن همراه را به ویروس کرونا آلوده کند و از این طریق ویروس را به صاحب تلفن همراه منتقل سازد.

اما در خصوص ارتکاب تهاجم علیه تمامیت جسمانی اشخاص از طریق انتقال کووید-۱۹، ممکن است این پرسش مطرح شود که تهاجم ارتكابی فقط با رفتار اصابتی امکان‌پذیر است یا به‌واسطه رفتار غیراصابتی نیز متصور است؟ حقوق دانان معتقدند که رفتار غیراصابتی بدون ارتباط فیزیکی با جسم مجنی علیه باعث صدمه بر او می‌شود (مرادی، ۱۳۹۶: ۵۱؛ شامیاتی، ۱۳۹۷: ۵۸). در انتقال ویروس کرونا به دیگری، ویروس با رفتارهای مختلفی منتقل می‌شود که از جمله آنها می‌توان به دست دادن با دیگری، سرفه کردن روبه‌روی طرف مقابل و یا حتی صحبت با دیگری بدون رعایت پروتکل‌های بهداشتی از جمله فاصله اجتماعی اشاره کرد. بعضی از این رفتارها نظیر رفتار اخیر از گونه غیراصابتی محسوب می‌شوند.

با وجود این، باید در نظر داشت که ماهیت انتقال ویروس کرونا به غیر با رفتارهایی مانند فریاد کشیدن یا انفجار صوتی و ترساندن دیگری متفاوت است که طبق ماده ۵۰۱ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، ممکن است باعث ارتکاب جنایت با استفاده از روش غیراصابتی شود، چراکه رفتارهای یادشده به‌طور معمول تأثیر آنی دارند، به این معنا که مستلزم گذشت زمان جهت تأثیرگذاری روی جسم بزه‌دیده نیستند؛ درحالی‌که انتقال ویروس کرونا برای تأثیرگذاری روی بدن مجنی علیه مستلزم سپری شدن مدت زمان هرچند کوتاهی است. افزون بر این، ویروس کرونا پس از خروج از بدن مرتکب به‌نوعی به قسمتی از جسم مجنی علیه اصابت می‌کند و سپس با ورود به آن موجب خواهد شد که دستگاه تنفسی و ریه‌های او درگیر شود و علائمی نظیر تب و لرز، سرفه و تنگی نفس، بدن درد، اختلال بویایی و آبریزش بینی پدید آید؛ این درحالی است که رفتارهای پیش‌گفته از چنین قابلیت‌برخوردار نیستند.

از این گذشته، عنوان مجرمانه خاص جنایت ارتكابی در شرایطی که هنوز به مرگ بزه‌دیده منتهی نشده است، در حاله‌ای از ابهام قرار می‌گیرد؛ زیرا اگرچه به‌موجب ماده ۳۸۷ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، جنایت بر عضو بر هر آسیب کمتر از قتل مانند قطع عضو، جرح و صدمه‌های وارد بر منافع اطلاق می‌شود و اطلاق واژه «آسیب» دربرگیرنده هر نوع جنایت بر عضو و یا منافع، از قبیل انتقال بیماری مُمهلک یا نامُمهلک است، ولی تأکید قانون‌گذار ایرانی بر ایراد ضرب و یا جرح در برخی مواد قانونی، از جمله مواد ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹ و ۳۸۹ همان قانون و نیز ماده ۶۱۴ قانون تعزیرات ۱۳۷۵ (اصلاحی ۱۳۹۹) موجب شده است که نوعی محدودیت در قلمرو حمایت کیفری از تمامیت جسمانی افراد ایجاد شود. توضیح

بیشتر اینکه «ایراد ضرب» با مفهوم انتقال کووید-۱۹ همخوانی ندارد، چراکه اصطلاح ضرب ناظر بر اصطکاک با آلت یا بی آلت است که بدن از آن منفعل شود و همراه با درد باشد (ر.ک. اعتمادی، ۱۳۹۶: ۲۰)، درحالی که انتقال ویروس کرونا مستلزم چنین آثاری نیست.

در این راستا، باید توجه داشت که مفهوم ایراد ضرب در حقوق کیفری ایران با آسیب‌های جسمانی به معنای خاص پیوند دارد، به طوری که لازم است رفتار ارتكابی موجب اثری مانند کبودشدن عضو در جسم بزه‌دیده شود (اعتمادی، ۱۳۹۶: ۷۶). قانون‌گذار ایرانی هم عمدتاً بر ایراد ضرب و یا جرح و پدید آمدن صدمه‌های جسمانی ملامت تأکید کرده است. برای نمونه، در ماده ۶۱۴ قانون تعزیرات ۱۳۷۵ (اصلاحی ۱۳۹۹) تنها از ایراد «ضرب» و یا «جرح» منتهی به نقصان، شکستن یا از کار افتادن عضوی از اعضا و یا منتهی به مرض دائمی، فقدان یا نقص یکی از حواس یا منافع یا زوال عقل مجنی‌علیه یاد شده است. به‌رغم اینکه نتایج اخیر ممکن است بر اثر انتقال عمدی کووید-۱۹ نیز تحقق یابد، مثلاً انتقال این ویروس باعث آسیب به منفعت بویایی مجنی‌علیه شود، و به‌موجب ماده ۳۸۷ قانون مجازات اسلامی، جنایت بر عضو شامل صدمه‌های واردشده بر منافع نیز می‌گردد، ولی با توجه به اینکه قانون‌گذار ایرانی در ماده ۶۱۴ قانون تعزیرات ۱۳۷۵ (اصلاحی ۱۳۹۹) از اصطلاح ضرب و یا جرح استفاده کرده است، نمی‌توان با توسیع آن بیان داشت که هر نوع رفتار منجر به جنایت بر عضو، از قبیل انتقال ویروس کرونا، تحت شمول ماده اخیر قرار می‌گیرد.

همین امر در خصوص سایر بیماری‌های خطرناک نظیر ایدز که ممکن است از طریق رابطه جنسی حفاظت‌شده به دیگری انتقال یابد، صدق می‌کند؛ درحالی که برقراری رابطه جنسی نوعی ایراد ضرب نیست. بنابراین، باید پذیرفت که مفهوم ضرب، جرح و قطع عضو با نتیجه‌ای که از انتقال ویروس (مانند کووید-۱۹ و یا ایدز) حاصل می‌شود، متفاوت است و نوعی خلأ قانونی تا پیش از تحقق مرگ بزه‌دیده وجود دارد (ر.ک. اعتمادی، ۱۳۹۶: ۸۳). البته، قانون‌گذار ایرانی دیه اعضا، منافع، حواس و انواع صدمه‌های واردشده به اشخاص را در مواد مختلف قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ تعیین کرده است. بر این اساس، به‌موجب ماده ۵۵۹ قانون یادشده، هرگاه صدمه‌ای بر عضو یا منافع بر اثر انتقال عمدی ویروس کرونا وارد آید، در صورتی که برای آن دیه مقدر یا نسبت معینی از آن پیش‌بینی شده باشد، میزان مقرر و در غیر این صورت، ارزش آسیب واردشده مطالبه‌کردنی است. با این همه، باید اذعان کرد که صرف تعیین دیه و یا ارزش از خصیصه بازدارندگی لازم برای مقابله با انتقال‌دهندگان ویروس کرونا برخوردار نیست.

ضمن اینکه آنچه به‌نوعی تفاوت ماهیتی انتقال ویروس کرونا با سایر مصادیق خاص جنایت بر عضو را آشکار می‌سازد، این است که ویروس کرونا با لحاظ مصادیق مختلف مواد به شرح مقرر در ماده ۱(ض) آیین‌نامه اجرایی قانون مجازات قاچاق اسلحه و مهمات و دارندگان سلاح و مهمات غیرمجاز ۱۳۹۲ در زمره «مواد میکروبی» قلمداد می‌شود. به‌موجب بند «ض»، مواد میکروبی به موادی گفته می‌شود که

تسری دهندهٔ باکتری‌ها (مانند سیاه‌زخم، بوتولیس و طاعون)، ویروس‌ها (نظیر کریمه، کنگو و تب کیو)، قارچ‌ها (از قبیل آفلاتوکسین‌ها) و انگل‌هایی هستند که خاصیت بیماری‌زایی بالا، ناتوان‌کنندگی قوی و مُهلک برای همهٔ موجودات زنده دارند. این تعریف روشن می‌سازد که «مواد میکروبی» عنوان عامی است برای باکتری‌ها، ویروس‌ها، قارچ‌ها و انگل‌های مختلفی که خاصیت بیماری‌زایی بالا دارند.^۱ افزون بر این، در بین موارد اشاره‌شده، ویروس‌ها به‌صورت تمثیلی ذکر شده‌اند، لذا ویروس کرونا نیز جزء این دسته‌بندی قرار می‌گیرد. در نتیجه، اتخاذ رویکرد سخت‌گیرانه‌تر نسبت به عملی که باعث انتقال ویروسی با چنین ماهیت متفاوتی می‌شود، توجیه‌پذیر خواهد بود.

در نظام کیفری انگلستان و ویلز، تحلیل تطبیقی قوانین مرتبط با انتقال ویروس ایدز و کووید-۱۹ راهگشا است. توضیح بیشتر اینکه هر دو ویروس ایدز و کووید-۱۹ تهدیدکنندهٔ حیات و دارای پیامدهای وخیمی برای سلامتی شخص است و احتمال دارد باعث صدمهٔ جسمانی شدید شود. این درحالی است که تفاوت آشکار ویروس‌های یادشده مربوط به تأثیر طولانی‌مدت ویروس ایدز در طول زندگی و بدنامی نفرت‌انگیزی است که با افراد مبتلا به ایدز همراه است. وجه تمایز دیگری که باید مورد تأکید قرار گیرد، این است که برخلاف ایدز، کووید-۱۹ از سوی سازمان بهداشت جهانی به‌عنوان یک بیماری همه‌گیر جهانی^۲ معرفی شده است (Williams & Ball, 2020: 1).

با وجود این، باید توجه داشت که تمامی موارد ابتلا به ویروس کرونا به‌منزلهٔ صدمهٔ جسمانی شدید قلمداد نمی‌شوند. دادگاه‌های انگلستان و ویلز روشن کرده‌اند که در ارزیابی آنچه تشکیل دهندهٔ صدمهٔ جسمانی شدید است، باید تأثیر آن بر شاک و شرایط خاص او در نظر گرفته شود (See *R v Golding* [2014] EWCA Crim 889). بنابراین، اگر شاک مبتلا به کووید-۱۹ شده و علائم شدید بیماری را داشته باشد، به‌طوری که نیاز به بستری شدن در بیمارستان باشد، صدمهٔ واردشده به‌درستی ممکن است به‌عنوان صدمهٔ جسمانی شدید توصیف شود. از سوی دیگر، حدود ۸۰ درصد از بیماران کووید-۱۹ علائم خفیفی از جمله تب و سرفهٔ خشک دارند که در بسیاری از موارد پس از یک هفته بهبود می‌یابد. در چنین مواردی، صدمهٔ واردشده به‌درستی به‌عنوان صدمهٔ جسمانی خفیف در چارچوب مادهٔ ۴۷ قانون جرایم علیه اشخاص مصوب ۱۸۶۱ توصیف می‌شود. اینکه علائم کووید-۱۹ برابر با صدمهٔ جسمانی شدید، صدمهٔ جسمانی خفیف یا کمتر از آن باشد، بستگی به شرایط هر پرونده دارد (Squibbs, 2020: 4).

۱. برخی نویسندگان نیز اظهار داشته‌اند که مواد میکروبی، موادی هستند که با انتقال عوامل بیماری‌زا، از قبیل باکتری‌ها، قارچ‌ها و ویروس‌ها، موجب بروز بیماری‌های عفونی در انسان‌ها و حیوانات می‌شوند و سلامتی آن‌ها را به‌خطر می‌اندازند (زراعت، ۱۳۹۳: ۴۱۵). البته، ناگفته پیداست که اظهار نظر علمی نسبت به نوع مواد و تأثیر آن بر سلامتی انسان با کارشناسان مربوط است.

۶. عنصر روانی تهاجم با انتقال کووید-۱۹

در حقوق کیفری ایران، چنانچه شخصی با انجام یکی از کارهای پیش گفته قصد مبتلا کردن فرد یا افرادی معین یا نامعین از یک جمع را داشته باشد و در عمل نیز نتیجه مقصود یا نظیر آن، مثلاً سویه آمیکرون از کووید-۱۹ به جای سویه دلتای ویروس کرونا که مورد نظر مرتکب بوده است، واقع شود، عمل ارتكابی با ماده ۲۹۰(الف) قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ تطبیق پذیر است. برای مثال، هرگاه کسی با قصد انتقال ویروس کرونا به شماری از افراد حاضر در یک مراسم جشن یا عزاداری، بعضی از پرس‌های غذا را به این ویروس آلوده کند و بدون توجه به اینکه غذاهای آلوده شده جلوی چه کسی گذاشته می‌شود، باعث انتقال ویروس به افراد نامعینی از آن جمع شود، مرتکب نوعی جنایت عمدی شده است.

اگر کسی که مبتلا به ویروس کرونا است و باید در قرنطینه بماند، به‌طور عمدی در ملاء عام حاضر شود و با افراد دیگر نظیر دوستان و خویشاوندان خود مراوده مستقیم داشته باشد، برای مثال، جهت تبریک گفتن به یکی از اقوامش که در انتخابات مجلس شورای اسلامی رأی آورده است، به دیدار او برود، از روی عمد اقدام به درآغوش گرفتنش کند و در نتیجه، باعث انتقال ویروس به او شود، ممکن است مشمول ماده ۲۹۰(ب) قانون پیش گفته شود، زیرا چنین عملکردی به‌طور نسبی حداقل از مصادیق رفتارهای موجب جنایت قلمداد می‌شود. در چنین شرایطی که انتقال کووید-۱۹ در چارچوب بند اخیر قرار می‌گیرد، طبق تبصره ۲ همان ماده، مرتکب باید به وضعیت نامتعارف مجنی‌علیه یا وضعیت خاص زمانی یا مکانی و نیز اینکه رفتار ارتكابی در چنین وضعیتی موجب جنایت واقع شده یا نظیر آن می‌شود، آگاه و متوجه باشد. در این خصوص، با توجه به رصد شبانه‌روزی ویروس کرونا از طریق رسانه‌های گروهی، محدودیت‌هایی که دولت برای شهروندان جامعه در نظر می‌گیرد و آمار و اطلاعات دیگری که بین مردم منتشر می‌شود، اثبات موارد پیش گفته علی‌القاعده با دشواری زیادی روبه‌رو نخواهد شد.

در مقابل، در حقوق کیفری انگلستان و ویلز، در خصوص انتقال عمدی ویروس ایدز و مقایسه آن با انتقال عمدی کووید - ۱۹ باید از پرونده حکومت علیه رو در سال ۲۰۱۸ یاد کرد. در این پرونده، متهمان محکوم به پنج فقره جرم ایراد صدمه جسمانی شدید و پنج مورد شروع به ایراد صدمه جسمانی شدید به‌موجب ماده ۱۸ قانون جرایم علیه اشخاص ۱۸۶۱ شدند. پرونده دیکا به‌عنوان مرجعی که انتقال ویروس ایدز ممکن است برابر با جرمی طبق قانون یادشده باشد، مورد استناد قرار گرفت. دادگاه رسیدگی‌کننده مقرر داشت که شرکای جنسی سزاوار حمایت قانونی و حراست در مقابل بیماری هستند که ممکن است عواقب مادام‌العمری برای آنها داشته باشد. ناگفته پیداست که اعضای جامعه نیز مستحق حمایت در دوران بیماری همه‌گیر کووید-۱۹ هستند.

در این پرونده، شاکی‌ها آگاه نبودند که متهم مبتلا به ویروس ایدز است و او به‌دروغ گفته بود که مبتلا نیست و از روی عمد افرادی را مبتلا کرد. دادستان مدعی بود که هیئت منصفه نمی‌تواند قصد را از حتمی بودن تقریبی انتقال^۱ ویروس استنباط کند و لذا مقرر شد که ماده ۲۰ قانون جرایم علیه اشخاص ۱۸۶۱ می‌توانسته است جایگزین باشد.^۲ پیام‌هایی که متهم به بعضی از شاکی‌ها فرستاده بود، روشن می‌ساخت که وی از آنچه انجام داده، آگاه بوده است. نمونه مشابهی در خصوص کووید-۱۹ ممکن است در شرایطی مجسم شود که فرد مبتلا به‌طور عمدی در مجاورت شخصی که مبتلا به این ویروس نیست، سرفه کند و به او اطلاع بدهد که مبتلا به کووید-۱۹ است. در واقع، دو مرد پس از اینکه به‌طرف مأموران پلیس سرفه و آب دهان خود را پرتاب کردند، به سبب تهاجم به کارکنان اورژانس^۳ تحت تعقیب قرار گرفتند (Williams & Ball, 2020: 2).

در پرونده حکومت علیه رو، قاضی هلت^۴ مواردی را شناسایی کرد که متهم می‌توانست به‌عهده گیرد تا بر ویروس کنترل داشته باشد. این امر به شاکی‌ها اجازه می‌داد تا تصمیم بگیرند که آیا تن به خطر بدهند یا متعاقباً دارو مصرف کنند. قاضی هلت اظهار داشت که متهم می‌توانست به‌طور مرتب دارو مصرف کند، از کاندوم‌های آسیب‌نندیده استفاده نماید و به شاکی‌ها دربارهٔ مبتلا بودنش به ایدز اطلاع دهد. هرگاه متهم این موارد را انجام می‌داد، ممکن بود که به نحوی این برداشت را که وی قصد ایراد آسیب جسمانی شدید داشته است، تضعیف کند. چنین رویکردی در مورد کووید-۱۹ نیز ممکن است به‌کار گرفته شود، مشروط بر اینکه شخص در کنترل این ویروس از طریق پابندی به رهنمون خودجداسازی دولت^۵ کوتاهی کرده باشد. در نهایت، چنانچه متهم بتواند ثابت کند که اقدام‌هایی را برای کنترل ویروس به‌عمل آورده است، احتمال کمتری دارد که به سبب انتقال ویروس، تعقیب کیفری شود. در صورتی که تعقیب کیفری به جریان افتاده باشد، ادله‌ای مبنی بر اینکه چنین اقدام‌هایی به‌عمل آمده باشد، برای به‌چالش کشیدن تأکید بر انتقال عمدی ویروس کرونا مفید خواهد بود (See Ibid: 2).

اما در مواردی که جنایت ارتكابی با بی‌پروایی واقع شود، وضعیت کیفری آن در ایران به‌درستی مشخص نیست. در حقوق کیفری انگلستان و ویلز، بی‌پروایی اشاره به موقعیتی دارد که مرتکب خطر صدمه را پیش‌بینی کرده و در عین حال، پیش‌رفته و تن به خطر داده است (Herring, 2010: 20)؛ مانند اینکه نسبت به رعایت پروتکل‌های بهداشتی در اماکن پرزدحام آشکارا بی‌تفاوت باشد. نمونه‌ای

1. Virtual certainty of transmission

۲. باید یادآور شد که اگرچه هر دو ماده ۱۸ و ۲۰ از قانون جرایم علیه اشخاص ۱۸۶۱ به ایراد جرح یا صدمه جسمانی شدید پرداخته‌اند، اما این جرایم در چارچوب ماده ۲۰ قانون یادشده با «بی‌پروایی» نیز ارتكاب‌یافتنی هستند، حال آنکه عنصر روانی لازم برای آنها طبق ماده ۱۸ تنها «قصد» است.

3. Assaulting emergency workers

4. Hallett LJ

5. Government's self-isolation guidance

دیگر مربوط به کسی است که با تصور ابتلا به ویروس کرونا در صدد گرفتن آزمایش برمی آید. به رغم اینکه چنین شخصی در واقع مبتلا به ویروس کرونا نبوده است، رعایت نکردن پروتکل‌ها و یا ضد عفونی نکردن وسایل مورد استفاده از طرف مسئول آزمایشگاه موجب ابتلای شخص یادشده به ویروس کرونا می‌شود. در این فرض، مسئول آزمایشگاه قصد انتقال ویروس به مراجعه کننده را نداشته، اما با بی‌پروایی باعث انتقال ویروس به دیگری شده است.

این در حالی است که در حقوق ایران، بر طبق ماده ۱۴۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، تقصیر جزایی به مثابه عنصر روانی جرایم غیر عمدی محسوب می‌شود و ناظر بر وضعیتی است که در پیش‌بینی خطر کوتاهی صورت گرفته باشد. لذا تقصیر جزایی پایین‌تر از بی‌پروایی قرار می‌گیرد و ممکن نیست که جایگزین حالت ذهنی بی‌پروایی بشود، به ویژه از آن‌رو که در حقوق انگلستان و ویلز، گاهی اوقات بی‌پروایی در کنار قصد به منزله عنصر روانی جرایم عمدی در نظر گرفته شده است (ر.ک. پرد، ۱۳۹۹: ۵۲-۶۱).

در مقابل، در انگلستان و ویلز، درباره انتقال بی‌پروای ویروس ایدز از پرونده حکومت علیه دیکا (۲۰۰۴)، به منزله رویه قضایی اصلی یاد می‌شود. شرح این پرونده پیش‌تر بیان شد، ولی در اینجا باید اضافه کرد که متهم مورد نظر با وجود آگاهی از ابتلای خود به ویروس ایدز، در خصوص اینکه آیا شاکی‌ها مبتلا می‌شوند یا خیر، بی‌پروا بود. به طور مقایسه‌ای به نظر می‌رسد که برای به جریان انداختن تعقیب کیفری علیه شخصی به سبب انتقال بی‌پروایانه کووید-۱۹، وی باید آگاه باشد که مبتلا به این بیماری است. افزون بر این، سرفه کردن از روی بی‌پروایی^۱ و پاییند نبودن به رهنمون فاصله‌گذاری اجتماعی^۲ و تعطیلی صادر شده از سوی دولت، ممکن است در شرایطی نمود بی‌پروایی باشد. در پرونده دیکا، هیچ دلیلی وجود نداشت که شاکی‌ها ظن به هرگونه خطر ابتلا به ویروس و یا رضایت به آن داشته باشند و متهم حقیقت مربوط به بیماری‌اش را از آنها پنهان کرده بود. در این پرونده همچنین به اصل مقرر در پرونده براون (۱۹۹۳)^۳ پرداخته شد: رضایت نسبت به اتهام صدمه جسمانی شدید به موجب ماده ۱۸ قانون جرایم علیه اشخاص ۱۸۶۱، استنادپذیر نیست (برای مطالعه شرح پرونده اخیر، ر.ک. کار و جانسن، ۱۳۹۶: ۲۸).

با وجود این، کووید-۱۹ بیماری همه‌گیر جهانی است و آسانی انتقال آن به خوبی در پوشش رسانه‌ای مستند شده است. این بیماری علائم مشخصی دارد، در حالی که ویروس ایدز به همان شکل واگیردار و آشکار نیست. برای نمونه، می‌توان شاکی فرضی‌ای را در نظر گرفت که با کسی زندگی می‌کند که مبتلا به کووید-۱۹ است، ولی از خود جداسازی امتناع می‌نماید؛ در این فرض، بعید است که شاکی ظن به خطر ابتلا پیدا نکرده باشد. انتقال کووید-۱۹ به طور غیر عمدی آسان‌تر از ویروس ایدز است و لذا ممکن نیست

1. Coughing recklessly

2. Social distancing

3. *Brown* (1993) 97 Cr App R 44

در کوتاه مدت مشخص شود که تعقیب کیفری انتقال کووید-۱۹ طبق ماده ۲۰ قانون جرایم علیه اشخاص ۱۸۶۱، به منفعت عمومی است. بر این اساس، برای متهم بسیار دشوار است که استدلال کند، شاکی به فعالیتی که در آن ممکن است مبتلا به کووید-۱۹ شود، مثلاً از طریق سرفه کردن به طرف او، رضایت داده است. برعکس، دشواری آشکاری که باقی می ماند، این است که در خلال یک بیماری همه گیر چطور می توان ثابت کرد که سرفه متهم به طور خاص بوده و سبب ابتلای شاکی به کووید-۱۹ شده است. قطع نظر از این امر، پیگرد جزایی به موجب ماده ۲۰ قانون یادشده ممکن است به عنوان جایگزین تعقیب کیفری طبق ماده ۱۸ همان قانون مناسب به نظر برسد (Williams & Ball, 2020: 1).

یک راهکار برای اثبات اینکه متهم در روز انتقال ادعا شده مبتلا به ویروس کرونا بوده و آن را به دیگری منتقل کرده، این است که وی در اسرع وقت بازداشت شود و مورد آزمایش قرار گیرد، چراکه با توجه به مسری بودن کووید-۱۹، هر تأخیر درخور ملاحظه ای به وکیل مدافع اجازه می دهد تا در دادگاه ادعا کند که متهم ممکن است پس از انتقال ادعا شده، به ویروس کرونا مبتلا شده باشد. البته، بازداشت و آزمایش سریع ممکن است در بسیاری از موارد با دشواریهایی مواجه شود. از این گذشته، دشوارترین کار دادستان در اثبات سببیت این است که ثابت کند متهم ویروس کرونا را به شاکی منتقل کرده است. دلایل این دشواری عبارتند از: اول، ویروس کرونا بسیار مسری است. دوم، دوره نهفتگی ویروس کرونا بین ۱ تا ۱۴ روز است. ترکیب این عوامل به این معناست که چه بسا شاکی از فرد دیگری آلوده شده باشد و انتقال آن دو هفته پیش از رخداد ادعا شده سرفه کردن یا پرتاب آب دهان، یا پس از آن، صورت گرفته باشد. بنابراین، برخلاف مواردی که انتقال ویروس کرونا از طریق بیماری های مقاربتی است، اثبات ابتلای شاکی به ویروس کرونا به سبب عمل متهم به سادگی امکان پذیر نخواهد بود (Squibbs, 2020, 2 & 3).

۷. شروع به تهاجم با انتقال کووید-۱۹

در حقوق انگلستان و ویلز، با توجه به اینکه انتقال عمدی یا بی پروایانه ویروس کرونا ممکن است ایراد نوعی صدمه جسمانی، اعم از شدید یا خفیف، قلمداد شود، تعقیب شروع به انتقال آن با ایهام های کمتری روبه رو است. در این راستا، ماده (۱) قانون شروع به جرم های کیفری ۱۹۸۱ مقرر می دارد که اگر شخصی با قصد ارتکاب جرم فعلی را انجام دهد که بیشتر از صرفاً مقدمه ارتکاب جرم باشد، مقصر در شروع ارتکاب به جرم است. تأکید بند اول از ماده یادشده بر «قصد» ارتکاب جرم روشن می سازد که چنانچه ارتکاب جرم ماهوی با بی پروایی نیز امکان پذیر باشد، از قبیل ایجاد صدمه جسمانی خفیف، این حالت ذهنی کافی نیست (See also, Herring, 2012: 789) و ضروری است که قصد ارتکاب جرم، مثلاً قصد انتقال کووید-۱۹، احراز شود.

اما در حقوق ایران، با توجه به ماده ۱۲۲ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، در خصوص شروع به انتقال کووید-۱۹ باید گفت که چنانچه فردی با قصد انتقال ویروس کرونا به دیگری، شروع به آلوده‌سازی وسایل شخصی او کند، ولی پیش از اتمام عملیات مجرمانه و قبل از اینکه فرد موردنظر با وسایل آلوده تماس برقرار نماید، شخص ثالثی مانع از ادامه فعالیت مجرمانه شروع کننده جرم^۱ شود و وسایل آلوده را ضدعفونی کند، برحسب قاعده، فرد باید به سبب شروع به انتقال عمدی کووید-۱۹ تعقیب شدنی باشد. این درحالی است که همان‌طور که اشاره شد، ابهام‌هایی درباره عنوان مجرمانه اصلی وجود دارد؛ لذا به درستی مشخص نیست که مرتکب باید به دلیل شروع به چه عنوان مجرمانه‌ای تعقیب کیفری شود. در فرض انتقال ویروس کرونا به دیگری و مرگ منتقل‌الیه بعد از مدت طولانی، باید پذیرفت که محکوم کردن مرتکب به شروع به قتل عمدی (تا پیش از تحقق نتیجه یادشده) مبنای قانونی درستی ندارد، زیرا مرتکب هم به علت شروع به قتل عمدی (پیش از مرگ بزه‌دیده) و هم به سبب قتل عمدی (پس از مرگ او) مجازات خواهد شد و این امر با اصول حقوق کیفری سازگاری ندارد (اعتمادی، ۱۳۹۶: ۸۴). از این گذشته، تحقق شروع به انتقال ویروس کرونا به دیگری بر مبنای آنچه در بندهای «ب» و یا «پ» ماده ۲۹۰ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ به عنوان قصد ضمنی ایراد جنایت مطرح است، ناممکن است؛ زیرا قصد به شروع جرم از ارکان اصلی عنصر روانی به‌شمار می‌آید و از ظاهر ماده ۱۲۲ قانون موردبحث برمی‌آید که منظور قصد صریح است، لذا این ماده منصرف از قصد ضمنی است (همچنین، ر.ک. آقایی‌نیا، ۱۳۹۴: ۲۹۷؛ حاجی‌ده‌آبادی، ۱۳۹۷: ۴۶۲). دیدگاه مخالف بر آن است که تحقق شروع به جنایت بر مبنای ماده ۲۹۰ (پ) قانون مجازات اسلامی اخیر امکان‌پذیر است، چراکه اطلاق واژه «قصد» مشعر بر هر دو قسم نیت صریح و ضمنی است و قرینه این مدعا مفاد ماده ۱۴۴ همان قانون است که در مقام صدور حکمی عام در مورد عموم جرایم مقید است (شریفی، ۱۳۹۹: ۱۷۳). در این میان، به‌نظر می‌رسد که ماده اخیر ناظر بر «جرایم تام» بوده، تفسیر مضیق قوانین کیفری نیز مؤید دیدگاهی است که قصد ضمنی را مشمول ماده ۱۲۲ قانون یادشده تلقی نمی‌کند.

۸. انتقال کووید-۱۹ به منزله گونه‌ای از تهاجم مشدد

در نظام کیفری انگلستان و ویلز، یکی از عوامل مشدده تهاجم‌ها دربرگیرنده مواردی است که مهاجم با انگیزه‌های نژادی یا مذهبی علیه دیگری مرتکب تهاجم شود^۲. به موجب مواد ۲۸ و ۲۹ قانون جرم و

1. Attempter

۲. البته، باید دانست که خصومت نژادی یا مذهبی به‌مثابه عوامل پیرامونی جرم که باعث تشدید جرایم دیگر نیز می‌شوند، و به تبع آن در تعیین مجازات مرتکبان آن‌ها لحاظ خواهند شد، مطرح هستند (ر.ک. مارتین، ۱۴۰۱: ۲۳۵ و ۲۳۶).

بی‌نظمی ۱۹۹۸، هرگاه شخصی مرتکب یکی از جرایم تهاجم شود و در حین ارتکاب یا بلافاصله پیش یا پس از ارتکاب آن، نسبت به بزه‌دیده بر مبنای عضویت (یا عضویت مفروض انگاشته‌شده) او در گروه نژادی یا مذهبی خصومت خود را نشان داده باشد، یا در مواردی که تهاجم ارتكابی به‌تمامی یا تا اندازه‌ای بنابر خصومت نسبت به اعضای گروه نژادی یا مذهبی بر مبنای عضویت آنها در آن گروه برانگیخته شده باشد، مهاجم مستوجب مجازات شدیدتری است. برای مثال، مجازات تهاجم ساده از شش ماه به دو سال حبس بنابر صلاح‌دید قاضی رسیدگی‌کننده افزایش‌یافتنی است (See also Ashworth, 2010: 159 & 160). پس، چنانچه فردی مبادرت به انتقال عمدی و ویروس کرونا به شخصی کند که از اعضای گروه نژادی یا مذهبی خاصی است، از قبیل کسانی که اصل و نسب بریتانیایی ندارند و یا پیرو آیین سیک (مربوط به هندوستان) می‌باشند، و عمل ارتكابی نوعی خصومت نژادی یا مذهبی نسبت به اعضای آن گروه تشخیص داده شود، تهاجم ارتكابی مستوجب کیفر بیشتری خواهد بود.

اما شورای تعیین مجازات در نظام کیفری پیش‌گفته، رهنمون‌های بازنگری‌شده تعیین مجازات برای جرایم تهاجم^۲ را منتشر کرده که از اول جولای ۲۰۲۱ لازم‌الاجرا است^۳. این رهنمون‌ها می‌باید از جمله درباره تهاجم ساده، تهاجم منجر به صدمه جسمانی خفیف و ایراد صدمه جسمانی شدید از سوی قضات رسیدگی‌کننده لحاظ شود. رهنمون‌های یادشده به‌منظور انعکاس بهتر «رویکرد پلکانی»^۴ که در سایر رهنمون‌های اخیر شورای تعیین مجازات معرفی شده است، تجدیدنظر شده‌اند. این رویکرد برای بهبود ثبات در تعیین مجازات و کمک به دادگاه‌ها جهت ارزیابی متعادل از شدت ارتكاب جرم و تحمیل مجازات متناسب بر طبق آن در نظر گرفته شده است. برای نمونه، رهنمون تهاجم به کارکنان اورژانس کاملاً جدید است، هرچند که گنجاندن آن با توجه به همه‌گیری کووید-۱۹ و گزارش‌های گسترده تهاجم به کارکنان اورژانس که در سال‌های اخیر بر مطبوعات غالب شده‌اند، تعجب‌آور نیست. افزون بر این، بسیاری از بازنگری‌ها انعکاس‌دهنده ابتکارهای قانونی، تغییر در چگونگی درک جامعه از انواع خاصی از تهاجم و یا تمرکز افزایش‌یافته اجتماعی بر شیوه تهاجم است.

در این راستا، رهنمون‌های یادشده شمار بیشتری از طبقه‌های جرم و نقطه‌های آغازین تعیین مجازات را معرفی کرده‌اند. هدف از این امر، حصول اطمینان از ارزیابی متناسب با سرزنش‌پذیری مجرم و صدمه به‌بارآمده از جرم است، به‌طوری‌که به‌صورت حکم متناسب منجر شود و شدت جرم ارتكابی را انعکاس

1. Crime and Disorder Act 1998

2. Revised sentencing guidelines for assault offences

3. Available at: <https://www.sentencingcouncil.org.uk/news/item/new-guidelines-for-sentencing-common-assault-and-attempted-murder-published/>

4. "Stepped approach"

دهد. برای مثال، در جرم تهاجم ساده، قصد ایجاد ترس از صدمه شدید از جمله انتقال بیماری^۱ به‌مثابه عاملی برای تشخیص سرزنش‌پذیری بالاتر مرتکب پیش‌بینی شده و پرتاب آب دهان یا سرفه کردن عمدی^۲ به‌منزله عامل مشدده جدیدی^۳ برای جرایم تهاجم ساده و تهاجم منجر به صدمه جسمانی خفیف معرفی شده است. همچنین، در مواردی که جرایم تهاجم، شامل ایراد صدمه جسمانی شدید علیه کسانی که در بخش دولتی کار می‌کنند یا به مردم خدمات ارائه می‌دهند و یا علیه شخصی که به کمک مستخدم اورژانس می‌آید، ارتکاب یافته باشد، باید به‌عنوان یک عامل مشدده در تعیین مجازات لحاظ شود. عامل مشدده اخیر برای رفع نگرانی‌های مرتبط با افزایش شمار تهاجم‌ها علیه کارکنانی که به‌دنبال اجرای تدابیر ایمنی مربوط به کووید-۱۹ بوده‌اند، گسترش یافته است.

بر این اساس، روشن می‌شود که قاضی انگلیسی و ویلزی، با لحاظ عوامل پیش‌گفته که بر مبنای همه‌گیری ویروس کرونا تدوین شده‌اند، ممکن است در مرحله اول تعیین مجازات که اختصاص به تعیین طبقه جرم با توجه به سرزنش‌پذیری مجرم و صدمه وارد شده دارد، مهاجم را با سرزنش‌پذیری بالا تشخیص دهد و سپس در مراحل بعدی اقدام به تعیین مجازات بیشتر به سبب احراز عوامل مشدده موردنظر کند. شایان ذکر است که حداکثر مجازات جرایم موردبحث عبارت‌اند از: حبس ابد برای ایراد صدمه جسمانی شدید با قصد وارد آوردن آن، طبق ماده ۱۸ قانون جرایم علیه اشخاص ۱۸۶۱؛ پنج سال حبس در مورد ایراد صدمه جسمانی شدید با سوءنیت (یا بی‌پروایی) مطابق با ماده ۲۰ قانون یادشده؛ پنج سال حبس در خصوص تهاجم منجر به صدمه جسمانی خفیف به‌موجب ماده ۴۷ همان قانون؛ و شش ماه حبس به دلیل تهاجم ساده به اشخاص عادی و یک سال حبس برای تهاجم به کارکنان اورژانس (به ترتیب ماده ۳۹ قانون عدالت کیفری ۱۹۸۸^۴ و قانون تهاجم‌ها به کارکنان اورژانس (جرایم) ۲۰۱۸).

در مقابل، در نظام کیفری ایران مقررۀ خاصی یافت نمی‌شود که انگیزه‌های نژادی / مذهبی و یا مواردی نظیر پرتاب آب دهان یا سرفه کردن عمدی را به‌مثابه عامل مشدده در تهاجم علیه اشخاص در نظر گرفته باشد. با وجود این، چنان‌که نوبت به تحمیل مجازات تعزیری بر مهاجم برسد، با توجه به مفاد قسمت انتهایی ماده ۱۸ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و اطلاق عبارت «انگیزه مرتکب» در بند «الف» و نیز «شیوه ارتکاب جرم» در بند «ب»، می‌توان پذیرفت که دادگاه رسیدگی‌کننده مجاز است که موارد پیش‌گفته را در تعیین مجازات تعزیری لحاظ کند. البته، در فقه امامیه نیز پذیرفته شده است که اگر مسلمان عادت به قاتل کافر کرده باشد، باید کشته شود (محقق داماد، ۱۳۹۶: ۸۰-۷۶). توضیح بیشتر

1. Intention to cause fear of serious harm, including disease transmission
2. Deliberate spitting or coughing
3. A new aggravating factor
4. Criminal Justice Act 1988

اینکه اگرچه این موضوع مرتبط با جرم قتل است و تهاجم علیه اشخاص دربرگیرنده جنایت‌های کمتر از قتل است، ولی از امکان تشدید مجازات به دلیل انگیزه‌های شریانه حکایت دارد؛ به‌ویژه از آن رو که مسلمان به‌طور معمول به علت قتل کافر کُشته نمی‌شود.

۹. نتیجه‌گیری

در نظام کیفری انگلستان و ویلز، انتقال ویروس کووید-۱۹ خواه به‌طور عمدی و خواه با بی‌پروایی، ممکن است به‌عنوان جرمی علیه اشخاص^۱ در چارچوب مواد ۱۸، ۲۰ و یا ۴۷ از قانون جرایم علیه اشخاص ۱۸۶۱ تعقیب شود. البته، سطح آسیب واردشده بر اثر ابتلا به ویروس کووید-۱۹ به سبب تهاجم ارتكابی درخور ملاحظه است. هرگاه بزه‌دیده درواقع به این ویروس مبتلا نشده باشد، واقع‌بینانه‌ترین چشم‌انداز تعقیب کیفری موفقیت‌آمیز این است که شخص به دلیل شروع به تهاجم منجر به صدمه جسمانی خفیف^۲ متهم شود. سرانجام ممکن است در دوران این بیماری همه‌گیر، مصلحت عمومی^۳ با وارد ساختن اتهام تهاجم عمدی به اعضای جامعه و یا تهاجم علیه کارکنان اورژانس بهتر تأمین شود. خطمشی واحد تعقیب جنایی در انگلستان و ویلز نیز در برخی موارد اخیر به همین صورت بوده است.

در مقابل، در نظام کیفری ایران، از آنجا که مقررۀ خاصی در مورد ویروس‌های خطرناک از قبیل کووید-۱۹ وجود ندارد، توسل به برخی عناوین مجرمانه موجود باعث تشتت آرای دادگاه‌ها خواهد شد، به‌ویژه از آن رو که چگونگی انتقال ویروس یادشده به‌کلی متفاوت با رفتارهای مجرمانه‌ای همچون ایراد ضرب و یا جرح است که قانون‌گذار ایرانی به‌طور معمول بر آنها تأکید دارد. لذا بی‌تردید مشخص کردن حدود و ثغور انتقال چنین ویروس‌هایی و تعیین تکلیف صدمه‌های واردشده به افراد بر اثر آن، از سردرگمی قضات دادگاه‌ها جلوگیری خواهد کرد. همچنین، در راستای مقابله با کسانی که از روی عمد مبادرت به انتقال این بیماری به دیگری می‌کنند، پیش‌بینی مجازات تعزیری در مواردی که انتقال کووید-۱۹ به مرگ بزه‌دیده منتهی نمی‌شود، ضروری به‌نظر می‌رسد؛ چراکه صرف امکان تعیین دیه یا ارض، بازدارندگی لازم را نخواهد داشت.

افزون بر این، واکنش کیفری در مورد صدمه‌های جسمانی ناشی از انتقال کووید-۱۹، در شرایطی که مرتکب قصد انتقال را نداشته، بلکه با رفتار بی‌پروایانه نسبت به سلامتی دیگران موجب انتقال این ویروس شده باشد، نامعلوم است. بر این اساس، شایسته است قانون‌گذار ایرانی کاستی‌های مقررات کیفری را در خصوص انتقال بی‌پروایانه کووید-۱۹ برطرف سازد. در این مورد، پذیرش بی‌پروایی به‌عنوان

1. Offence against the person
2. Attempted assault occasioning actual bodily harm
3. Public interest

گونه‌ای از عنصر روانی بالاتر از تقصیر جزایی و پایین‌تر از قصد راهگشا است. ناگفته پیداست که ویروس کرونا با توجه به ویژگی‌هایی نظیر شدت آسیب جسمانی، قابلیت سرایت بالا، نبود درمان قطعی، ظرفیت بیماری برای ایراد خسارت عمده به تمامیت جسمانی افراد و درصد مبتلاها و فوتی‌های ناشی از آن، نسبت به اعضای جامعه خطر آفرین محسوب شود، لذا مناسب است که قانون‌گذار ایرانی حداقل نقض فاحش و بی‌پروایانه پروتکل‌های بهداشتی را در ملاء عام جرم‌انگاری کند؛ به‌ویژه از آن رو که ممکن است کووید-۱۹ همراه جدید و دائمی برای حیات بشری باشد.

سرانجام، می‌توان از پیش‌بینی مستقل جهات تشدید مجازات یاد کرد. در واقع، همان‌طور که در حال حاضر مواد ۳۷ و ۳۸ از قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ به چگونگی تخفیف مجازات و جهات آن پرداخته‌اند، قانون‌گذار ایرانی می‌تواند مقرره‌های خاصی را برای تشدید مجازات و جهات آن در نظر بگیرد. در این صورت، هرگاه مواردی نظیر انتقال عمدی کووید-۱۹ به دیگری با انگیزه‌های نژادی یا مذهبی و یا انتقال ویروس کرونا به پزشکان و کارکنان بیمارستان‌ها به‌عنوان جهات تشدید مجازات پیش‌بینی شود، حداقل در مواردی که نوبت به تعیین مجازات تعزیری می‌رسد، قضات دادگاه‌ها می‌توانند کیفر مشددی برای مهاجم در نظر بگیرند؛ بدون اینکه لزومی به تکیه بر عواملی همچون تعدد جرم وجود داشته باشد.

منابع

الف) فارسی

۱. آقایی‌نیا، حسین (۱۳۹۴). *جرایم علیه اشخاص (جنایات)*. چاپ چهارم، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۲. آیین‌نامه اجرایی قانون مجازات قاچاق اسلحه و مهمات و دارندگان سلاح و مهمات غیرمجاز ۱۳۹۲
۳. اشرفی، مرتضی (۱۳۹۸). کرونا ویروس جدید؛ خطر بالقوه. *مکتب اسلام*. سال ۵۹ (۱۲)، ۶۷-۶۳.
۴. اعتمادی، امیر (۱۳۹۶). *حقوق کیفری اختصاصی تطبیقی: تهاجم علیه اشخاص*. چاپ اول، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۵. اعتمادی، امیر (۱۴۰۱). *فرهنگ فشرده‌ی حقوق کیفری و عدالت کیفری (اصطلاح‌های کلیدی-اختصارهای کلیدی)*. چاپ اول، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۶. برد، نورمن (۱۳۹۹). *پرسش‌ها و پاسخ‌های حقوق کیفری انگلستان و ویلز*. ترجمه امیر اعتمادی. چاپ اول، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۷. تصویب‌نامه شماره ۱۵۳۹۷۳/ت ۵۷۷۵۲ هـ هیأت وزیران در خصوص تعدیل میزان مبالغ مجازات نقدی جرایم و تخلفات مندرج در قوانین و مقررات مختلف مورخ ۱۳۹۹/۱۲/۲۵.
۸. زراعت، عباس (۱۳۹۳). *شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲: حدود (سبّ النبی، مصرف مسکر، سرقت، محاربه، بغی و افساد فی‌الارض)*. چاپ اول، تهران: انتشارات جنگل.
۹. جوهری محمدی، حسین (۱۴۰۰). امکان‌سنجی تطبیق قوه‌ی قاهره بر شرایط حاصل از شیوع کرونا با تأکید

- بر رویه‌ی قضایی. مجله حقوقی دادگستری. ۸۵ (۱۱۴)، ۱۵۹-۱۹۱.
۱۰. حاجی‌ده‌آبادی، احمد (۱۳۹۷). جرایم علیه اشخاص (قتل). چاپ دوم، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
 ۱۱. شامبیاتی، هوشنگ (۱۳۹۷). جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص. چاپ دوم، تهران: انتشارات مجد.
 ۱۲. شریفی، محسن (۱۳۹۹). مسئولیت کیفری ناشی از انتقال ویروس کرونا در نظام کیفری ایران. «آموزه‌های حقوق کیفری». ۱۷ (۱۹)، ۱۶۱-۱۸۷.
 ۱۳. قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲.
 ۱۴. قانون طرز جلوگیری از بیماری‌های آمیزشی و واگیردار ۱۳۲۰.
 ۱۵. قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲.
 ۱۶. کار، کلودیا و جانسن، مورین (۱۳۹۶). سرآغازی بر حقوق کیفری انگلستان و ویلز. ترجمه امیر اعتمادی. چاپ اول، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
 ۱۷. مارتین، جلیکین (۱۴۰۱). نظام حقوقی انگلستان: نکته‌های کلیدی- پرونده‌های کلیدی. ترجمه امیر اعتمادی. چاپ اول، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
 ۱۸. محقق داماد، سید مصطفی (۱۳۹۶). فقه استدلالی جزایی تطبیقی (شرح تفصیلی بر مبحث العقوبات نهج الحق علامه حلی). چاپ اول، تهران: مرکز نشر علوم اسلامی.
 ۱۹. مرادی، حسن (۱۳۹۶). جرایم علیه اشخاص (جنایات). چاپ اول، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
 ۲۰. میرمحمدصادقی، حسین (۱۳۹۳). جرایم علیه اشخاص. چاپ چهاردهم، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
 ۲۱. مهرا، نسرین (۱۳۹۹). مسئولیت دولت در جبران خسارت قربانیان کرونا. فصلنامه تحقیقات حقوقی، ویژه‌نامه حقوق و کرونا. دوره ۲۳، ۱۶۲-۱۴۳.

(ب) عربی

۱. تنکابنی، محمد (۱۳۸۵). ایضاح الفرائد. چاپ اول، تهران: مطبعة الإسلامية.

(ج) انگلیسی

1. Aghaei-Nia, Hossein (2015). *Offences against the Person (Felonies)*. 4th Edition, Tehran: Mizan Legal Foundation (In Persian).
2. Ashrafi, Morteza (2019). The New Coronavirus; Potential Danger. *School of Islam*, Year 59, (12), 63-67 (In Persian).
3. Ashworth, Andrew (2006). *Principles of Criminal Law*. Fifth Edition, New York: Oxford University Press.
4. Ashworth, Andrew (2010). *Sentencing and Criminal Justice*. Fifth Edition, New York: Cambridge University Press.
5. Assaults on Emergency Workers (Offences) Act 2018.
6. Baird, Norman (2020). *Questions and Answers: Criminal Law*. Translated by Amir E'temadi. First Edition, Tehran: Mizan Legal Foundation (In Persian).

7. Board of Ministers Decree No. 153973/T57752H regarding amendment of the amounts fines for crimes and violations contained in various laws and regulations dated 15/03/2021 ([In Persian](#)).
8. *Brown* (1993) 97 Cr App R 44.
9. Carr, Claudia and Janson, Maureen (2017). *Begining Criminal Law*. Translated by Amir E'temadi. First Edition, Tehran: Mizan Legal Foundation ([In Persian](#)).
10. *Clarence* (1889). 22 QB 23.
11. Coronavirus Act 2020.
12. Crime and Disorder Act 1998.
13. Criminal Attempts Act 1981.
14. Criminal Justice Act 1988.
15. Criminal Law Act 1967.
16. Criminal Procedure Law 2013 ([In Persian](#)).
17. Cross, Noel (2010). *Criminal Law and Criminal Justice: An Introduction*. First Edition, London: SAGE Publications Ltd.
18. *Dica* [2004] 3 All ER 593.
19. E'temadi, Amir (2017). *Comparative Specific Criminal Law: Assault against the Person*. First Edition, Tehran: Mizan Legal Foundation ([In Persian](#)).
20. E'temadi, Amir (2022). *Compact Dictionary of Criminal Law and Criminal Justice (Key terms-Key abbreviations)*. First Edition, Tehran: Mizan Legal Foundation ([In Persian](#)).
21. Executive Regulations of the Penal Code of Arms and Ammunition Trafficking and Owners of Unauthorized Arms and Ammunition 2013 ([In Persian](#)).
22. Fortson QC, Rudi (2021). Adjusting to COVID-19 under the English Criminal Justice System: A Practitioner's Perspective, *Eucrim, Freiburg i.Br., Max Planck Institute for the Study of Crime, Security and Law*, Issue 2, 116-122.
23. Hajidehabadi, Ahmad (2018). *Offences against the Person (Homicide)*. Second Edition, Tehran: Mizan Legal Foundation ([In Persian](#)).
24. Have, Henk ten (2022). *The Covid-19 Pandemic and Global Bioethics*, Gewerbestrasse. Springer Nature Switzerland AG.
25. Herring (2010). Jonathan, *Criminal Law: the Basics*, First Edition, London, Routledge.
26. Herring, Jonathan (2012). *Criminal Law: Text, Cases, and Materials*, Fifth Edition. Oxford: Oxford University Press.
27. House of Commons, Justice Committee. *Covid-19 and the criminal law*. Fourth Report of Session 2021-22, London, Published on 24 September 2021.
28. <https://www.cps.gov.uk>.
29. <https://www.sentencingcouncil.org.uk>.
30. Islamic Penal Code 2013 ([In Persian](#)).
31. Johari Mohammadi, Hossein (2021). Feasibility of the Implementation of the Cairo Power on the Conditions Resulting from the Corona Outbreak with an Emphasis on Judicial Procedure. *Judicial Law Journal*, Volume 85, (114), 159-191 ([In Persian](#)).
32. Kriz, Carey et. al. (Eds) (2020). *Breaking Down Covid-19*, Publication of First Medicine and Global Clinical Partners.
33. Martin, Jacqueline (2022). *English Legal System: Key Facts-Key Cases*, Translated by Amir E'temadi. First Edition, Tehran: Mizan Legal Foundation ([In Persian](#)).
34. Mir-Mohammad Sadeghi, Hossein, (2014). *Offences against the Person*. 14th Edition,

- Tehran: Mizan Legal Foundation (In Persian).
35. Mohaghege-Damad, Sayyed Mustafa (2017). *Comparative Criminal Jurisprudence (a Detailed Explanation of the Topic of Punishments Nahj al-Haq by Allameh Helli)*. First Edition, Tehran: Islamic Sciences Publishing Center (In Persian).
 36. Moradi, Hassan (2017). *Offences against the Person (Felonies)*. First Edition, Tehran: Mizan Legal Foundation (In Persian).
 37. Nasrin, Mehra (2020). Government's Responsibility in Compensating the Victims of Corona, *Legal Research Quarterly, Law and Corona*, Volume 23, 143-162 (In Persian).
 38. National AIDS Trust (2010). *Prosecutions for HIV transmission: A guide for people living with HIV in England and Wales*. Second Edition, London: Terrence Higgins Trust.
 39. Offences against the Person Act 1861.
 40. Preventive Method of Sexually Transmitted and Infectious Diseases Code 1941 (In Persian).
 41. *R v Golding* [2014] EWCA Crim 889.
 42. *R v Rowe* [2018] EWCA Crim 2688.
 43. Shambati, Hoshang (2018). *Offences against the Person's Physical Integrity*. Second Edition, Tehran: Majd Publications (In Persian).
 44. Sharifi, Mohsen (2020). Criminal liability due to the Transmission of the Coronavirus in Iranian Criminal System. *Criminal Law Doctrines*, 17th Volume, (19), 161-187 (In Persian).
 45. Shinde, Gitanjali Rahul et. al. (2021). *Data Analytics for Pandemics: A COVID-19 Case Study*. First edition, London: CRC Press.
 46. Squibbs, Adam (2020). Transmitting Coronavirus to Another: How Likely is a Successful Prosecution for GBH or ABH? *Furnival Chambers*.
 47. Statute Law Revision Act 1892.
 48. Tankabani, Mohammad (2006). *Izdah al-Fareed*. First Edition, Tehran: Islamic Press (In Arabic).
 49. The Health Protection (Coronavirus) Regulations 2020.
 50. Williams, Hannah and Ball, Samantha (2020). Criminal Liability and the Transmission of Covid-19. 3 Temple Gardens, 24 July, 21 & 22.
 51. Zera'at, Abbas (2014). *A Comprehensive Description of the Islamic Penal Code 2013: Hodud (Sabb al-Nabi, Consumption of Intoxicants, Theft, Muharibeh, Bagi and Corruption in the Land)*. First Edition, Tehran: Jungle Publications (In Persian).